

„REMEMBER” – UN POSIBIL COD „MISTIC” AL LECTURII

“REMEMBER” – A POSSIBLE “MYSTICAL” CODE IN READING

Dr. Nicoleta CHIRA (MÎRZA)

CCI “Speculum”, “1 Decembrie 1918” University of Alba Iulia
“Pavel Dan” Theoretical High School, Turda

Abstract: *In function of the reading code, the messianic construct can be understood either as a manifestation of the religious or as a function of the unconscious. The Messiah and his Archetype do not differ much in the process of construction which, as the case may be, becomes a text with a collective sacred charge or literary prose. Personal religion is revealed in the last aspect. Our research starts from the premise that the messianic archetype “embodied” in the male avatar, Aubery, is a projection of the author's anime. Their relationship materializes in the text Remember, a sacred text for Mateiu Caragiale, prose for the profane reader.*

Keywords: Mateiu Caragiale; Aubery; Gospel; revelation; prophecy.

Una dintre profundele întâlniri de „gradul III” cu spiritualitatea o găsim în „jurnalul spiritual” *Remember*. În nu mai mult de douăzeci de pagini, Mateiu Caragiale ne poartă prin tomuri întregi de istorie a religiilor, plecând de la simpla intenție de a ne revela un fapt: acela de a fi trăit chiar și pentru moment, în preajma sacrului.

Revelațiile fie că apar în stare de transă, vis sau aievia, sunt descoperiri majore ce confuzează prin cantitatea de

informație ce trebuie procesată. Pentru unii, formele esteriore de exprimare rezultate în urma acestei întâlniri personale cu sacrul se pierd în expuneri orale, după cum, pentru alții, se transformă în „religii”, mai mult sau mai puțin personale, ale cărții. În relația sa cu cititorul, un astfel de text confuzează.

După cum prologul unui basm proiectează imaginația în amintirea (identică cu povestea în sine), la început neclară a povestitorului, în *Remember*, suntem martorii unei stări asemănătoare: „Sunt vise ce parcă le-am trăit cândva și undeva, precum sunt lucruri viețuite despre care ne întrebăm dacă n-au fost un vis” (Caragiale, 2015: 8). La fel cum misterul începe cu o confuzie, astfel de stări le vom găsi în toate creațiile unde sinceritatea „primei mâini” nu a fost înlocuită de vreo gândire ulterioară, dogmatică.

1. A face curat sau începutul oricărei epifanii

Epifaniile sunt construcții conjuncturale, de unde varietatea formelor de manifestare. De fiecare dată, însă, șochează. Conceptul de *tremendum*¹ se impune, deci, ca moment al „contactului de gradul III” (expresie cunoscută în mediile ufologice) a omului cu ceea ce mai apoi va defini ca relație cu sacrul. Relației îi urmează revelația (*fascinația*). Pentru personajul din *Remember*, „revelația”

¹ Alături de fascinație, numinosul se încadrează în manifestările, de altfel, incomprehensibile ale sacrului în lume (cf. R. Otto, 1996). De la teologi, filozofi și istorici ai religiilor, asupra modului în care se manifestă și este înțeles, s-a căzut în general de acord că *surpriza* epifaniei este suficientă pentru a pune omul în relație completă cu divinitatea. *Șocul* anulează orice altă relație și preocupare mundană, transportând (aici intervin discuțiile despre tipurile de degradări conștiinței) subiectul în fața obiectului (zeul). În sine, descoperirea „accidentală” a scrisorii este epifanie, pentru că ea nu este produsul subiectului, ci al obiectului pe care l-a cunoscut cândva. Intrarea în relație cu prorii amintiri, mai degrabă recuperarea (reamintirea) lor, se produce prin citirea „textului sacru”. Reamintirea este revelație în măsura în care oferă minții timp să ordoneze evenimentele, adică să le reexpună într-o ordine acum proprie (umană). Ordinea produce textul și „naște” personajul, avatar al experienței autorului.

apare după găsirea „accidentală” a unei *scrisori* de existență careia povestitorul uitase. Avem aici motivul „reanimării” credinței în „zeul uitat”. Descoperirea accidentală este declanșată de mesajul că „hârtiile încurcă”. Ele „rețin” cumva în literă/ semn memoria ce ar trebui să rămână personală, unitară și nu scindată. Uitarea începe doar atunci când gândul se coagulează în literă.

Povestitorul din *Remember* este *avatarul* autorului, nimic mai mult decât o prelungire captivă în semn, literaturizată, a unei posibile întâlniri istorice (vorbim de o istorie personală) ce l-a marcat profund pe Mateiu Caragiale. Înainte de a deveni „biblice”, textele profețiilor sunt sunete și imagini. Pentru că litera/ semnul este obiect grafic cu sens de comunicare al unei comunități, mesajul profetic, pentru a fi înțeles, trebuie „tradus” din imagine și sunet. Minte se face responsabilă de calitatea adaptării; formă finală este cartea unde autorul devine personaj secund. De altfel, aceasta este una dintre formele de recunoaștere a unei lucrări „marcate” sau al cărei marcaj poate fi pus pe seama întâlnirii cu sacrul. Sigur, o astfel de situație nu face neapărat din autor un mistic.

În *Remember*, motivul profan al sortării hârtiilor este *curățenia*. Povestitorul vrea să se debaraseze de toate hârtiile inutile adunate de-a lungul timpului. El le *sortează*, urmând ca mai apoi, pe cele netrebuincioase să le *ardă*. Chiar și scrisoarea va fi arsă la final, dar nu pentru că ar fi un text lipsit de încărcătură, ci pentru că și-a atins scopul: citind-o, ea a reamintit minții întâmplările încărcate de puternice emoții. „Trezind” sufletul prin conectarea sa la o amintire identică cu o realitate spirituală, textul și-a atins scopul, pierzându-și calitatea de a mai reține o încărcătură fără efect pentru semnul așternut cu cerneală pe un suport oricum perisabil.

Se pare că unele acțiuni au în spatele lor adevărate încărcături simbolice, de care subiectul nu trebuie să fie neapărat conștient, cu atât mai mult, cu cât ele vin în întâmpinarea unor momente puternic încărcate emoțional. Inducerea insidioasă a sacrului în activități

profane este unul din aspectele importante ale manipulării profanului. Acțiunile de a sorta și a arde ne duc cu gândul la pilda biblică a secerătorului (cf. *Matei*, 13, 24-43). Sigur, fără a intra în comentarii de ordin teologic, cei care seamănă sunt aceiași cu cei care seceră. Sortarea și consumarea prin foc indică momente ale relației subiectului uman cu obiectul profan ori divin, după caz.

Pentru povestitor, „hârtiile încurcă”, chiar dacă nu toate, de vreme ce, găsind scrisoarea, cuvintele-i trezesc puternice amintiri. O hârtie scrisă este un complex care complică. Simbolic, biletul-scrisoarea apare ca un „compus”, format din *hârtia-plantă* și *litera-sămânță*. Pentru a înțelege acest complex, interpretarea trebuie făcută în sens invers. Concret, dacă biletul este un avatar (*păstrător*) al logosului, atunci logosul, o „entitate vie”, își poate manifesta (în conștiința autorului, mai apoi povestitorului) capacitatea de *a revela* – percepută ca spirituală de conștient – imagini, sunete chiar și (re)trăiri senzoriale, dovedind astfel că și-a atins scopul de a accesa și reactiva în stare de veghe o amintire ce părea a fi fost uitată, un vis.

Relația avatar-logos va fi întâlnită și în persoana lui Aubrey, un compus extrem de interesant. Pentru că are capacitatea de a reaminti sinonimă cu a retrăi, hârtia *aceasta* își dovedește pe deplin valoarea pentru care a fost creată. Ea este, până la consumarea completă a misiunii sale, un „bethel” al logosului ca prezență încă vie, dar detașată, neasumată încă a zeului (Aubrey).

Imună la trecerea timpului ce nu afectează doar fizic ci și așterne peste ea alte hârtii-evenimente, scrisoarea-betel incubă valoarea spirituală rezumată în cheia cuvântului „a trezi”/ „a reaminti”. Oare nu același scop îl au toate scrierile sacre? Chiar dacă lectorul nu a trăit evenimentele sacre, caracteristica logosului de a genera (logoi-spermatykoï) în transpune *în ele*, el vede, trăiește, își asumă și chiar se identifică pentru „moment” (timpul „se scurge” în eveniment) ori până la finalul lecturii cu unul

sau, de ce nu, cu mai multe din personajele care îi depășesc ființial puterea de imaginație.

2. Epifania ca „hrană”, între acceptare și respingere

Pentru că episodul redeschiderii scrisorii², după *șapte ani* de la evenimentele ce au precedat-o, nu poate fi detașat de contextul sacru-personal despre care aminteam, actul de „însușire” a scrierii ne trimite – sigur, păstrând proporțiile – la două episoade extraordinare din mistica extatică iudeo-creștină. În profețiile lui Iezechel, citim un verset unde YHWH îi oferă ca „hrană” o carte: „Fiu al omului, gura ta va mânca și pânțelele tău se va umple de sulul acesta dat ție”. Și l-am mâncat și a fost gura mea ca mierea care îndulcește”³ (3, 3).

După un mileniu, ideea consumării cărții, identică cu asumarea logosului sau cuvântului profetic, o regăsim aproape identic reiterată în scrierea nou-testamentară a profetului Ioan. El spune că „am luat atunci cartea mică din mâna îngerului și am mâncat-o și în gura mea era ca mierea de dulce; dar după ce am mâncat-o, trupul mi s-a făcut amar” (*Apocalipsa*, 10, 10; trad. cf. Noul, 1992, 752).

În funcție de tehnica hermeneutică abordată, îngurgitarea textului sacru/ cuvântului poate fi abordată ca un proces spiritual sau fizic. În interpretarea noastră, dacă în cazul profeților, primirea în interior a Cuvântului „naște” profeția, pentru Fecioara Maria, asumarea Logosului în actul *chenotic*⁴ are ca efect însăși nașterea

² Atingerea ei „mi-a deșteptat amintirea (...), de n-ar fi decât șapte ani de când s-a petrecut, m-aș simți cuprins de îndoială, aș crede că într-adevăr am visat numai, sau că am citit-o ori auzit-o dedemult” (Caragiale, 2015: 8).

³ În nota la acest verset al traducerii din limba greacă, mierea este echivalentul simbolic al *cuvântului* lui Dumnezeu (cf. *Psalmul*, 118, 103: „Cât sunt de dulci pentru gâtlejul meu fâgăduințele Tale, mai mult decât mierea și fagurele pentru gura mea!” – cf. *Septuaginta*: 2006, 299), după cum proprietatea ei („care îndulcește”) apare doar în cartea lui *Iezechel* (*Septuaginta*, 2008: 55).

⁴ *Chenoza*, din gr. „deșărtare” de Sine, este un proces unic în care Cea de-a doua Persoană treimică acceptă cu modestie să se încarneze, dar

Profetului Hristos. Pentru *Remember*, recitirea scrisorii naște amintirea, trezind prezența unui personaj enigmatic: Aubrey.

Îndoiala cu privire la timpul și evenimentele de dinainte și de după primirea scrisorii este o reacție a stării profane în care se afla autorul. Avatarul/ povestitorul nu face altceva decât să imite senzațiile acestui Adam Kadmon, a cărui replică microcosmică este. La modul simplu, îndoiala e antipodul speranței, aflată în pericol de a se stinge.

Găsirea scrisorii și mesajul ei vin, deci, la timp. Momentul de poticnire este ușor învins pentru că, la fel ca profeții mai sus amintiți, povestitorul din *Remember* e parte din rândul celor care *au trăit* un eveniment cu încărcătură sacră. Găsirea/ atingerea, deschiderea și lecturarea scrisorii sunt procese care ajută la construirea unui ego-sistem echilibrat, apariția unui mistic sau ar putea veni ca o completare, capabilă de a produce marea întâlnire sau reamintirea. Sigur, pentru cititorul profan, toată această expunere nu depășește nivelul simplelor emoții, or nu despre ele este vorba aici.

Lectura înseamnă asumare. Asumarea produce reamintirea care la început se lovește de incertitudinea așternută a timpului profan. Numărul șapte al anilor trecuți ne amintește de anul evreiesc sabatic, un timp al iertării, al împăcării cu celălalt și implicit cu sine. Recitirea scrisorii produce, după cum vom vedea, noi efecte asemănătoare unei transmutații alchimice. Cu toate că nu avem de-a face cu un act metanoic, se pare că nu acesta este scopul divin ascuns al regăsirii scrisorii, iar subiectul va simți la finalul povestirii sale *pacea* rezultată în urma *asumării istoriei personale*⁵. Citind, reamintirea propriu-

fără a pierde calitatea de Fiu ceresc. Cu alte cuvinte, nu întreaga persoană a lui Hristos a primit trup, ci doar partea ce conține atributele pentru care a și fost recunoscut de cei trei magi, prin darurile lor: aur – rege, smirnă – profet și tămâie – preot.

⁵ Gestul arderii scrisorii la finalul povestirii e semnul acestei asumări. „Am nimicit singura dovadă că l-am cunoscut în ființă, am ars scrisoarea în a cărei pecete zâmbea sfinxul împresurat de zicerea:

zisă precede actul relatării. Abia din acest moment, expunerea exorcizează uitarea, unind cu sine sufletul curățat de orice îndoială. Va reapărea sau nu, puțin probabil.

Nici unul dintre profeții amintiți nu a citit textul. Ei „îl spun” prin faptele lor. Asemănător, povestitorul matein nu ne relevă de la început mesajul biletului. El ne istorisește ceea ce, ca experiență, ajunge să-l integreze în contextul prezenței numinoase a prietenului său, Aubrey. Sigur, *Remember* nu este o „evanghelie” cu un mesaj profetic sau vreo epistolă creștină, la fel cum nici cărțile „consumate” de profeții noștri nu apar în textele scripturistice.

Ideea este că, dincolo de expunere (deschiderea înspre lectura publică), ele reprezintă dovada mesajului primit în urma contactului cu sacru și a modului intim în care sacrul a fost „tradus” pentru subiectul uman. De unde și dubla direcție a unei posibile hermeneutici. Cert este că fără o asumare conștientă nu există coerență și, implicit, nici text. Ea este *sursă* pentru *mesajul care devine carte*. Ceea ce citim este *produsul final* al unei acțiuni profunde și complexe.

Lăsăm deoparte evurile diferite în care autorii biblici amintiți au trăit, după cum și toate „tâlcuirile” la textelor lor, pentru că ceea ce ne interesează nu are legătură cu sfera teoriilor monoteiste/ profetice ori eshatologice/ apocaliptice, ci cu procesul „propriu” *creații* literare la finalul căreia realizezi că ești co-autor. Astfel de lucrări sunt scrise „la două mâini”, de vreme ce surprind două puncte de vedere. Nu există profan în sacru, motiv pentru care trăirile personale ale autorului uman nu cad sub incidența ne semnificativului. În funcție de dorința

„Remember”. *Remember?* – da, firește că n-am să uit, dar cum anii tulbură unele din amintirile vechi, făcându-le să plutească aburite la hotarul dintre realitate și închipuire, dacă soarta mă va hărăzi cu viața lungă, într-un târziu are să-mi pară, poate, că toată această întâmplare trăită a fost un vis numai sau vreo istorie citită ori auzită undeva, cândva, demult” (Caragiale, 2015: 27). Din păcate, Mateiu a murit tânăr, istoria-i devenind mit, mitul legendă, legenda povestire...

lectorului, el poate alege să-l citească pe unul sau pe celălalt dintre titularii scrierii.

3. Lectură – rememorare – împăcare cu sine

Dacă ne vom îndrepta atenția asupra teoriilor abisale ale lui Jung, vom constata că mai peste tot, în întreaga sa operă, psihologul și psihiatrul elvețian ține să precizeze că în inconștientul colectiv – care, alături de inconștientul personal și Eu, alcătuiesc Sinele („Dumnezeu”) –, se află în stare aparent latentă *arhetipurile*. Toți le moștenim de la protopărinți și le vom oferi copiilor noștri până la a doua venire când, pare-se, structura noastră psiho-somatică va suferi modificări substanțiale (cf. *Matei*, 12, 25-26; *Romani*, 8, 11). Pentru că nu sunt produsul unei erori umane (cum ar fi neascultarea poruncii divine), nu pot fi șterse la fel ca păcatul primordial.

Arhetipurile sunt „începuturile” la orice a existat sau va exista – ideea *Ecclesiastului* (1, 9) că *nimic nu e nou sub soare* ar putea fi o recunoaștere a acestui aspect. Ele nu dispar, din contră, par că se adaptează evoluției umane, drept care le găsim în esență nemodificate, indiferent de forma (*avatarul*) pe care și-o asumă. Privite atent, ele pot fi recunoscute dincolo de formele lor înșelătoare, pentru că modernitatea nu le schimbă în nici un fel structura (doar sunt *arhetipuri*), ci numai modul de comunicare cu conștientul. În cazul nostru, arhetipul scrisorii/ biletului devine suport al unui „mesaj divin”, pentru că este scris de Aubrey, avatar al unei prezențe divine cu valențe mesianice. După perioada insidioasă de pătrundere în conștient, manifestată prin nevoia „firească” de a face curățenie, arhetipul se manifestă brusc prin „descoperirea” scrisorii, vector al repovestirii, identică cu scrierea unei „evanghelii” personale a unor evenimente de mult petrecute.

În greacă, pentru „descoperire” avem *apocalypsis* – „ridicarea voalului”, de unde și trimiterea directă la procesul iluminării, în primul rând psihologice prin cunoaștere (gnoză) și mai apoi sufletesc (de împăcare cu

sine, cu divinitatea, etc.) al religiilor de misterii, fiind pentru avatarul autorului o manifestare *numinoasă* a arhetipului. Descoperirea este „profană” doar atunci când nu deține valoare numinoasă, nu „păstrează” sau nu „trimite” la un arhetip. Întâlnirea cu un arhetip este un „accident” doar atunci când e imposibil de explicat din punct de vedere rațional, pentru că lipsește *cunoașterea* referitoare la recunoașterea sa. Nu se ajunge la sens, câtă vreme mintea nu penetrează dincolo de avatarul în care „se ascunde”. Nu este cazul aici.

Esențială este penetrarea insidioasă a conștientului. Ea copiază toate atributele unor nevoi profane. Nevoia de *a face curățenie* o deține în subsidiarul ei pe aceea de *a căuta, a selecta* documentele, de *a găsi* acel ceva de care conștientul nu are cunoaștere, deși percepe tensiunea declanșată de dorința de a găsi, absentă unei structuri interioare neîmpăcate cu sine. Găsirea scrisorii nu este o descoperire accidentală, căci întregul proces este produsul dorinței de împăcare cu sine, motivul pentru care valoarea obiectului găsit este recunoscută de îndată. Nu știm dacă a mai continuat curățenia după aceea. Putem presupune că această acțiune a luat sfârșit.

Momentul descoperirii scrisorii este identic cu trăirea conștientă a unei revelații. Amintirile inconștientului personal, potențate de arhetipurile inconștientului colectiv se deschid în spațiul conștiinței ca reverie. Conștientul se lasă furat de imaginație și de amintiri. Rezultatul acestui proces este opera literară. Cum mai toate aceste episoade sunt descrise de istoricii religiilor ca vectori generatori de *trăiri* (ca uimirea sau frica) *extreme* (precum reverie, extaz etc.), iar *amintirea* are efectul unui astfel de șoc ce le include pentru că *trezește*, aduce în stare de veghe conștientul aflat în uitare/ somn.

Prin intermediul povestitorului, autorul retrăiește aievia o istorie personală sacră ce părea de mult apusă, pe care o impregnează cu propriul imaginar, un cocktail de amintiri personale și prezențe arhetipale dominante nu doar în operă, ci și în stare conștientă. E greu de găsit un

creator de operă literară sau poet care *nu crede* în ceea ce scrie. Or a crede înseamnă a te lăsa dominat în chip conștient de manifestările (semn, imagine, trăire) arhetipale. Ele fascinează și înfricoșează la fel de profund ca orice tremendum religios. Doar în intimitatea operei, găsim sufletul creatorului, chiar și atunci când „se întrupează” în avatarul povestitorului. Armonia contrariilor naște „alchimic” opera doar când crezurile conștiente ale autorului se conectează completându-se în prezența fundamentului lor: arhetipul.

Pornit în aparență din exterior, întregul proces de căutare a sensurilor până la finalizarea operei indică traiectoria unei călătorii, unde realul și aparența se permută până la identificare. Ciclul se încheie unde a început, în interiorul ființei umane, când Uroboros, mușcându-și coada, trezește conștientul care află că nu este singur. Ignoranța/ visul este alungată de lumina cunoașterii. Este vorba despre o bruscă iluminare, de a cărei metodă și efect buddismul zen nu pare deloc străin.

Scopul erupției (la început, insidioasă) a inconștientului indică, pe de-o parte, că nu toate amintirile („hârțiile”) refulate sunt inutile („încurcă”) și, de aceea, trebuie să ne ferim de căderea în amestecul primordial, haotic. Majoritatea informațiilor depozitate în inconștientul personal sunt reprezentate de aceste hârtii. Ele pot fi uitate definitiv (arse), dar cu atenție. Aici intervine capacitatea conștientului de a selecta, căci unele dintre acestea constituie suportul istoric (istoria personală) pentru înțelegerea profundă a manifestărilor arhetipurilor. Prin încărcătura lor gnoseologică, manifestările arhetipale nu sunt înțelese în toată splendoarea lor.

Perioada de timp (șapte ani) scursă până la găsirea scrisorii are efectul ermetizării evenimentelor, precum vasul alchimic asupra corpusului elementelor necesare realizării Marii Opere. Odată eliberate după lunga macerare, amintirile nu se lasă refulate din nou, pentru că prezența arhetipurilor, care inundă acum amintirile personale, oferă deschiderea spre o nouă perspectivă atât

din interiorul/ implicată (încărcătura specifică simboulor arhetipale), cât și din exterior/ detașată (deschiderea spre hermeneutică/ conștient) a autorului dedublat în povestitor. Aceste amintiri se cer recuperate, salvate (imitând coborârea Nefârtatului în abisul apelor primordiale), înțelese și acceptate (creația Fârtatului) ca parte a ființei „alchimistului”. E inutil să spunem că acceptarea persoanei ca „Eu sunt ceea ce sunt” reprezintă forma supremă a practicii terapeuticii abisale?

La modul simplu, reamintirea este un proces al minții de rememorare a unor evenimente considerate uitate. Mistic vorbind, este întoarcere la sine, după cum obiectivul este căutarea centrului. Rememorarea pune început procesului terapeutic de acceptare treptată a manifestării în existență (conștiență) a arhetipurilor ca parte integrantă a Sinelui. Eul află că nu este singur și că, în funcție de relația cu acestea, el se poate „centra” pe o poziție care să-i ofere stabilitate, sănătate psiho-spirituală.

Cu toate că ceea ce ne amintim coincide în linii mari cu ceea ce s-a întâmplat, noua intensitate noferită de retrăirea acestor evenimente poate face interpretarea și acceptarea lor ușoară sau grea. Neputând fi percepute (integrate în categoria conceptelor) în starea lor pură, cea fără formă, chiar dacă le-am privi în abisul⁶ lor „în față”, în încercarea de a le înțelege, arhetipurile decid de fiecare dată cum se va întâmpla aceasta, după un algoritm propriu, care în realitatea (creată) a conștientului poartă numele (o definiție a neînțeleșului) de „haos”. Fiind infinit mai vechi decât Eul, arhetipurile profită de tensiunile generate de necunoaștere, tensiuni care le alimentează cu suficientă energie ca să penetreze și treptat să se „coaguleze” în planul conștiinței prin simboluri, în sine, un limbaj greu de „digerat”, când „dulce”, când „amar”, pentru

⁶ O parafrază la loghionul nietzschean: „Cel care se luptă cu monștrii, să ia aminte, să nu devină el însuși un monstru. Iar de privești îndelung abisul, află că și abisul îți scrutează străfundul sufletului” (Nietzsche, 1998: 90).

prea tânărul conștient, cel ce se crede creator, stăpân peste o creație (Eul) de care nu se poate folosi în mod liber.

Unul dintre arhetipurile importante ale sacralității umane este cel ce naște simbolul (religios)/ noțiunea (teologică) de „mesia”. La Mateiu Caragiale, îl vom găsi coagulat în avatarul-personaj Aubrey de Vere. Istoria religiilor recunoaște că *ideea* unui salvator străbate umanitatea pe întreaga orizontală a istoriei sale, după cum teofaniile o certifică pe verticala comunicării cu sacrul. De la plantă, insectă ori animal totemic la primele reprezentări zoomorfe și antropomorfe, prezența unor ființe regeneratoare și protectoare ale lumii păstrează constanta arhetipului mesianic.

Atotputernicia unui arhetip rezultă din capacitatea sa ubicuă. Omniprezența impune extinderea sensului de protector în cel de mântuitor. Arhetipul mesianic privește în ultimă instanță „lumea de dincolo” ca un conglomerat (imposibil de cuprins rațional, cu structură proprie) infinit al tuturor potențelor (arhetipurilor) posibile cunoscute (strămoși, divinități infernale etc.) și necunoscute. Degradarea treptată a magiei (ezoterism) în religie (exoterism) duce la schimbarea percepției asupra arhetipului mesianic. Transformarea numinoasă a divinităților infernale în zeitățile celestre, după cum, renunțarea la inițierea dură, înlocuită de actul credinței, extinde capacitatea mântuitoare (colectoare) a arhetipului. Astfel, mesia personal, cel al practicilor, acum oculte, condamnate devine unul general, al luminii, iubirii etc.

4. Transmutarea – mișcare de supraviețuire a conținuturilor arhetipale

Până la momentul (un timp ce-ar coincide cu apariția primelor polisuri și centre religioase) reconvertirii imaginii (idoli/ cult public), arhetipurile (totemurile) mesianice se rezumau la protecția șamanilor, la fel cum, aproape de momentul „căderii în istorie”, o regăsim la daimonii filozofilor-magi. Dorința de unicitate a monoteismului iudaic, urmată de *dorința* de „globalizare” a creștinismului,

împing de la o extremă (*doar noi*, în cazul poporului evreu) la alta noțiunea de mesia (*toți*, pentru creștini). Cumulate, cele două viziuni (*doar noi*, respectiv *toți*) generează conceptul suprem al alterității demonizate, unde erezia și apostazia merg mână în mână. Și, pentru că arhetipul nu se lasă prins în captivitatea dogmei, astăzi avem aproape la fel de multe reprezentări mesianice câte credințe personale există. Fragmentarea unui creștinism expandat este semnul crizei interpretării teologice a simbolului, o degradare cu efectul pierderii răbdării în așteptarea milenaristă ce se lasă așteptată, aceasta pentru că fiecare om are propriul mesia.

Nu miră pe nimeni astăzi de ce, de la Renaștere (moment definitoriu al procesului junghian de individuație), *reamintirea și recuperarea personală* a stării primordiale devin motive pentru multe din aspirațiile spiritualiste din ce în ce mai detașate de monoteism (fapt ce nu impune în mod clar politeismul ori idolatria), până în acel moment taxate ca eretice. Primordilitatea adamică nu poate fi retrăită *în grup*, pentru că pur și simplu grupul *nu exista* în realitatea primordială. Nici chiar cei doi, Adam și Eva, nu pot fi considerați *un grup*, ci *un cuplu*, adică „una”, *un singur trup* (cf. *Facere*, 2, 24). Conștientizarea stării adamice presupune (întoarcerea *la origini*, nu *în origini* – abis) asimilarea tuturor atributelor primordiale ale umanității, nealterate de păcat. La ce ajută? La întâlnirea (propriului) Mesia, la fel cum cei doi protopărinți au luat cunoștință de existența lui Elohim.

Pentru că arhetipul își găsește în permanență metoda de comunicare, *starea primordială adamică* a devenit motiv al *copilăriei*, la fel cum copilăria, pentru *întâlnirea naivă*, aparent accidentală, a tânărului povestitor matein cu avatarul sacralui, Aubrey. Astfel, Aubrey e pentru autor, personificarea prezenței mesianice cu efect direct asupra sa. Dacă povestitorul se lasă „mântuit”, la rândul ei, expresia sa celestă a avatarului microcosmic, macrocosmicul „Adam Kadmon” – Mateiu Caragiale va suferi efectele benefice ale împăcării cu sine. Procesul

alchimic al operei este posibil doar în măsura în care autorul dorește să se identifice cu avatarul. De ce nu? În sine, relația macro-microcosmos presupune comunicare, cunoaștere, deci inițiere. Creatorul nu poate privi arhetipul în față, dar avatarul său, da. Întreg procesul cunoașterii este mediat de opera literară, semn că orice creație ar trebui să-și dovedească sensul.

Știm acum că Aubrey nu este Mesia în sensul teologiilor iudeo-creștine. El este *doar mesia personalizat al autorului*, la fel cum *personală* este și scrisoarea ce i se adresează. Sensul larg, deja cunoscut, al unui mesaj epistolar se poate comprima într-o simplă notă. De ce? Pentru că *prietenia* (comp. cu *Luca*, 12, 4) celor doi presupune un nivel suficient de cunoaștere și protecție.

Sigur, *Remember* nu poate fi confundată cu o „evanghelie”. Să nu uităm că genul profetic se naște din abundența arhetipurilor. În literatura de după Al Doilea Război Mondial, nu puține romane se apropie de un statut divinizat. E suficient să amintim de J.R.R. Tolkien, C.S. Lewis sau J.K. Rowling pentru a înțelege, doar din câteva exemple impactul major al operelor lor asupra imaginarului și spiritualității colective (cf. Măcineanu: 2020). Cu ce altceva am putea compara fan-cluburile decât cu niște mici comunități moderne de credință?

Poate că e timpul să revizuiți viziunea dogmatică cu privire la efectele întânirii cu sacralul. Da, vor recunoaște opere fundamentale cum este *Epopoea lui Ghilgameș*, cu mii de ani în urmă un text sacru fundamental, acum, *doar* un mit. Lipsit de cult, textul transmite și astăzi cunoaștere. Aceași istorie o au și evangheliile. Dovadă stă slăbirea cultului și fragmentarea în dominațiuni care aleg aspecte arhetipale ale sacralului comune. Alte lucrări le pot lua locul prin deschiderea spre poezie și *fantasy*.

Pentru istoricii religiilor, *manifestarea* sacralului presupune nu doar *mobilitate*, ci și *maleabilitate*. Scopul este de a *supraviețui* conținutul arhetipal în conștient, dar *adaptat*, pentru a putea fi înțeles și acceptat. Mișcarea conținuturilor arhetipale înspre conștient ține cont de

răspunsul-reacție al subiectului uman. Rezultatul final trebuie să aibă *un sens*. Altfel, odată manifestate, conștientul simte nevoia de a răspunde. Or, răspunsul trebuie să fie unul pozitiv, chiar dacă reacțiile conștientului par negative în fața numinosului arhetipal.

Deși par astfel, manifestările arhetipale nu sunt haotice. În funcție de context, trebuie ca fiecărei persoane să îi corespundă *acel* arhetip (nu unul cenzurat, dogmatizat sau considerat/ impus ca universal valabil⁷), care aduce salvarea de sine. Eliminarea angoasei e posibilă doar prin iluminare. Este o vibrație la unison între arhetip și Eu, în stare conștientă sau care urmează să fie conștientizată, în vederea obținerii unei „relații” (cu toate efectele care decurg din ea), chiar și de scurtă durată. Fiecare angoasă a Eului cheamă în conștient arhetipul căruia îi corespunde. De aceea, în cazul stării spirituale a povestitorului matein, Aubrey nu trebuie să îndeplinească toate funcțiile „fișei postului” unui mesia, ci doar pe acelea care *fascineze* întru cunoaștere.

⁷ Eroii sau personajele supranaturale cu însușiri mesianice din romanele fantasy, prin atributele lor răspund unor arhetipuri pe măsură. Este și motivul pentru care, inconștient la început, cititorul se simte irezistibil atras de una sau de alta dintre polaritățile acestora. În timp le pot abandona alegând altele și procesul poate continua la nesfârșit. Oare nu același lucru s-a întâmplat și cu mesianismul Palestinei secolului I? Evangheliile abundă de neîncredere. Ioan Botezătorul, ucenicii acestuia, chiar și apostolii se îndoiesc de mesianitatea (prezența arhetipală) a Fiului lui Dumnezeu. E suficient să citim evangheliile pentru a înțelege frustrarea cărturarilor și fariseilor care-și doreau o altă mesianitate în încarnarea unui mesia războinic. Mulți L-au părăsit alegând alți mesia (reprezentări arhetipale care corespundeau profilului spiritual uman) sau profeți mincinoși, forme „incomplete” ale lui Hristos. Pendularea între mesia, la fel ca între învățători era un obicei des întâlnit în antichitate, motiv pentru care nimeni nu-și punea problema relei alegeri, de vreme ce ea corespundea cerințelor personale. Ce învățăm este că sacrul are răspunsuri pentru toate pretențiile vieții noastre spirituale. Mai mult, dacă nu ai un mesia, ți-l poți construi după chipul și asemănarea arhetipurilor defulate. Oricum, nu timpul, ci rolul său în construcția unei personalități este definitoriu.

În sine, conștientizarea întâlnirii cu arhietipul ar trebui să fie suficientă, mântuitoare, pentru că certifică așteptarea, oferă sens speranței, afirmând un mod de viață, până la acceptare, nerecunoscut autorului. Cum altfel am putea interpreta aparițiile travestite ale „mântuitorului” Aubrey, dacă nu ca o certificare a unei glume serioase: dandysmul afișat (*asumat*) al lui Mateiu Caragiale? Și astfel, comportamentul său se dovedește având o rădăcină sacră, dincolo de cea culturală care o maschează.

Mai mult decât atât, preocuparea autorului de heraldică primește sensul hierofanic al semnului divin, găsit și amintit de trei ori în nuvelă, în prezența Sfinxului „încrustat” în bilet. Este un alt semn al unui compus spiritual interior ce-și reclamă recunoașterea. Și astfel, modul de viață, odată acceptat devine comportament sacru, mântuitor, cu sensul de „pace”, „împăciuitor”, în sine. Nu oare acesta este scopul cunoașterii de sine: atingerea păcii interioare? Această pace este hermetică. Personală fiind, ea nu se împărtășește. Sigur, ea nu rămâne fără efect în operă.

Finalul relației („mesia” – „apostol”) e profetizat de primirea unui *bilet*, pe care autorul îl va numi „scrisoare”⁸. Sec, povestitorul este anunțat de Aubrey că nu poate veni la întâlnire. Nu avem anunțată o a doua venire. Ea se va produce după șapte ani, prin găsirea biletului. Diferența dintre bilet și scrisoare ține de percepția conținutului. Ea „se schimbă”, primind profunzimea cunoașterii abia după șapte ani. Transformarea întru cunoaștere dezvoltă sensul unui simplu anunț într-o „scriptură” (în plan creator, nuvela). Concret, ce spune textul scrisorii?

„Întorcându-mă acasă, găseam o scrisoare în care se ruga pe scurt de iertare că nu putuse veni și iscălea: sir Aubrey de Vere. Am cercetat cu

⁸ Aceeași numire o poartă un înscris oficial trimis prin poștă, dar și un bilet, ale cărui margini protejează prin pliere și sigilare conținutul. Sensul actual de bilet/ tichet era mai degrabă comun pentru călătoriile cu trenul.

luare-aminte scriptura semeață cu slove mari și pecetea de ceară albastră: un sfinx culcat în mijlocul panglicei unei jartiere la fel cu aceea ce împresoară scutul în stema Marii Britanii. Pe panglică citeam cuvântul „Remember” (Caragiale, 2015: 14).

Mesajul de pe panglică ar trebui să păstreze vie în amintirea povestitorului imaginea lui Aubrey care nu dispăre, ci pur și simplu *lipsește*, se fragmentează odată cu trecerea profană a timpului. Cuvântul „remember” ar putea fi o palidă trimitere simbolică la aramaicul *Maranatha* – „Domnul vine” (1 Corinteni, 15, 22) din epistola lui Pavel adresată Corintenilor. Aici așteptarea mesianică e pusă în legătură cu *puterea* credinței (neuitarea sau *trezvia* anahoretică) și *speranța* (nădejdea crezului creștin), totul pentru a ține departe, dacă nu chiar a alunga, *uitarea*. Reamintirea presupune deja prezența uitării. Ea vine ca impuls divin din „afară”, ce reactivează speranța întâlnirii cu sacrul. Totuși, elementul comun al celor două îl regăsim în faptul că sunt scrise, iar scriitura spre reamintire presupune deja prezența uitării. Diferența este că la Mateiu Caragiale e certă.

Cunoaștem marea presiune a așteptării revenirii lui Mesia pusă pe spiritualitatea creștinilor primelor secole. Pentru că a doua venire se lăsa așteptată, omul își începe (crede el, conștient) propria căutare. Astfel apar mișcările apocaliptice, de „redeștepare”, activate, de această dată, în interiorul tinerei religii creștine. Odată trezită, optimista speranță cere căutarea și regăsirea acestui „Mesia otiosus”. De la harismaticii primelor comunități la anahoreții pustiuului, toți acceptă provocarea cuprinsă în actul supremem de devoțiuni a *imitație Cristii*.

Urmarea învățaturii așteptării nu mai este suficientă, El trebuie găsit, chiar și atunci când pustiuul îți indică limita acestei lumi. Pentru unii, oprirea în punctul/ centrul propriei ființe pune început ascensiunii pe verticală. În acest sens, statornicia nu este pentru toți. Pe orizontala

existenței umane, pelerinajul se dezvoltă ca fenomen devoțional major. El se dorește a fi o „călătorie alături” de Cel nevăzut devenit astfel, „palpabil”. Timpul profan nu este abolit. ci se „dilată” într-unul sacru. În acest context sacral, imaginea (scena) calvarului se impropiază, ajungând să fie trăită „aieva”. Creștinul nu-și imaginează, ci își *reamintește* drumul calvarului hristic, pe care-l re trăiește (se transpune) prin credință. Din „spectator” al lecturii textului devine „martor” al calvarului, un surogat al celei de-a doua veniri. Stigmatete, arătările Fecioarei și alte fenomene exotice sunt generate în acest context. Treptat, ele își anunță independența, semn că omul își recunoaște propria structură și relație cu arhetipurile „mântuioare”.

Pentru că cine caută găsește (cf. *Matei*, 7, 8), cunoașterea lui Aubrey face din povestitor un urmăritor „natural” al propriului mesia. Inițial, după primirea biletului, căutările lui („pelerinajele”) au loc noaptea, sub semnul disperării, al necunoașterii, apanaje ale întunericului morții. Evident, întregul demers este inutil. Ideea este regăsită și în textul evangheliei creștine. Aici mironosițele sunt prevenite să nu-l caute pe Cel viu între morți (cf. *Luca*, 24, 5). Așteptarea tensionată a revederii generează *false semnale* („minuni”): „Făceam ce dregeam și gândul îmi zbura la întâmplările din nopțile din urmă. De câte ori venea poșta, săream să văd dacă nu era ceva și pentru mine. Așteptam bineînțelele un cuvânt de la sir Aubrey – se cădea din partea lui – și faptul că pe plicurile sosite nu se afla nici scriptura semeață, nici pecetea cu sfinxul nu-i puteam găsi tălmăcire” (Caragiale, 2015: 20). Acestea sunt falsele proiecții ale speranței sortită a sucumba în disperare. Nu au legătură cu inconștientul, ci cu construcțiile Eului. Sunt construcții identice cu profetii mincinoși cunoscuți deja în Evanghelii, asupra cărora Hristos avertizează (am folosit traducerea din Noul Testament: 2009, 343): „Atunci, dacă v-ar spune cineva: «Iată, aici (e) Hristosul», sau «acolo», să nu-l credeți” (*Matei*, 24, 23).

Nemaiputând suporta presiunea așteptării, povestitorul pleacă și ziua în căutarea lui Aubrey. Disparația misterioasă poate fi asociată tehnicilor abisale de moarte, călătorie în lumea de dincolo și înviere, caracteristice riturilor de misterii. Ghilgameș și Orfeu coboară în lumea de dincolo, Zamolxe se întoarce după trei ani, Iisus, după trei zile (de unde posibilă asociere în basmele noastre a celor două timpuri, unde trei zile devin trei ani). În lumină, personajul-povestitor află ceea ce scriitorul (Adam Kadmon) știa deja – cumplita moarte a prietenului său. Aici se încheie adevăratul „pelerinaj”. Ca semn suprem de devoțiune, atașamentul controlează impulsul iubirii purtate. El refuză latria imaginii lui Aubrey, nu în detrimentul, ci în avantajul asumării ei. Abia acum scrisoarea devine inutilă, suport golit de „conținut”, oferită arhetipului neantizării: focul.

Referințe:

- Caragiale, M. (2015). *Craii de Curte-Veche și alte proze/ Craii de Curte-Veche and other prose*. București: Editura Corint.
- Măcineanu, L. (2020). *Dilemmas and confrontations in epic fantasy: J.R.R. Tolkien, C.S. Lewis, J.K. Rowling*. Timișoara: Editura Universității de Vest.
- Nietzsche, (1998). Friedrich, *Dincolo de Bine și de Rău*. Traducere de Francisc Grünberg. București, Editura Teora/ Nietzsche (1998), Friedrich, *Beyond Good and Evil*. Translated by Francisc Grünberg. Bucharest, Teora Publishing House.
- ***, *Noul Testament/ New Testament*. (1992). Pr.dr. Emil Pascal (trad.). Paris: Éditions du Dialogues.
- Noul Testament. Evanghelia după Matei/ The New Testament. The Gospel of Matthew* (2009). Cristian Bădiliță (trad.). (2009). București: Editura Curtea Veche.
- Otto, R. (1996). *Despre numinos/ About numinos*. Cluj: Editura Dacia.
- Septuaginta. Psalmii. Odele. Proverbele. Ecleziastul. Cântarea Cântărilor/ Septuagint. Psalms. Odes. Proverbs*.

Ecclesiastes. Singing songs. (2006). vol. 4/ 1. Cristian Bădiliță (coord.). Iași: Editura Polirom.
Septuaginta. Iezechiel. Suzana. Daniel. Bel și balaurul/ Septuagint. Ezekiel. Suzana. Daniel. Bel and the dragon. (2008), vol 6/ 2. Cristian Bădiliță (coord.). Iași: Editura Polirom.

~~~~~
Nicoleta Elena CHIRA (MÎRZA) (nicoletamirza@yahoo.com)
She graduated from the Faculty of Letters, Bucarest University; teacher of Romanian Language and Literature, PhD in the Doctoral School of Philology, “1 Decembrie 1918” University from Alba Iulia. Published articles: “The Symbol, an interdisciplinary approach” in *Annales Universitatis Apulensis. Series Philologica* (2017); “The Work of Art in Jung’s Approach (*Incursiuni în imaginar*, 2018); *Gaston Bachelard and the Poetic Imagination (Literature as Mediator. Intersecting Discourses and Dialogues in a Multicultural World*, 2018); “Symbolism and Imaginary from the perspective of Jean-Jacques Wunenburger” (*Multiculturalism through the Lenses of Literary Discourse*, 2019).